

improvizációk során elkészült jeleneteket kiveséznek, újrjátsszák, kiegészítik, kiemelik azok egy-egy részét és az újra megcsinálják vagy máshogyan felerősítik. Ez a folyamat, amíg így improvizálnak a történet epizódjaira, helyzeteire, akár fél évig is eltarthat. De közben történnek és születnek a legfontosabb dolgok. Egy-egy improvizáció elkészítésére bőségesen adnak időt a gyerekeknek, egy-egy jelent 20-25 percig készül. Ezzel azt akarják elérni, hogy ne az első, hirtelen ötletek kerüljenek be a jelenetekbe, hanem gondolják és forgassák át magukban a játszókat a helyzeteket. Találják meg és mutassák meg a helyzetben lévő többletet, mélyebb tartalmat.

Közben a gyerekek valóban elkészítették a három színházi jelenetet, amelyet végig is beszélt a csoport. Egy-egy jelent után nagyon sokat kérdezték egymást, a jelenet készítőit, ötleteket adtak, gondolatokat villantottak fel, azaz nagyon figyelmesen és nagy erővel, feszülten gondolkodtak azon, amit láttak. Minden jelenettel kapcsolatban megszületett egy út, amin tovább lehet menni, ami alapján újra lehet játszani, vagy tovább lehet finomítani azt, amit csináltak.

A Marczibányi téri próbán az egyik jelenetet kiemelték, azzal dolgoztak tovább. Most már két csoportban vizsgálták azt, hogy a jelenetben megjelenő főszereplő az egyik, már korábban megmutatott helyzetet hogyan képzelel el, és ez mennyire másként történt meg a valóságban. Az egyik csoport dolgozott az elképzelt helyzeten, a másik a valóságon.

Miközben ezeket a jeleneteket készítették a gyerekek, Ledóné Dolmány Mária még elmesélte nekünk, hogy ha nagyon sok gondolat és ötlet merül fel, akkor megnézik, hogy mi az ezekből, ami igazán érdeklő, foglalkoztatja őket, és akkor azzal mennek tovább. Fontos, hogy ők nem Salinger történetét akarják színpadra állítani, hanem egyetlen szálát ebből, ami nekik, az ő csoportjuknak fontos. Így a Zabhegyező kapcsán színpadja rakják a saját történetüket. Amikor már megtalálták azt a szálát, amiről ők előadást akarnak készíteni, akkor – mint a fentiekből kiderül – erre a szálra improvizálnak tovább, de már elrugaszkodva az eredeti történettől. Ennek a szálnak a többlet-mondanivalóját erősítik így.

Ezt a szabad improvizációs szakaszt aztán egy kemény rendezői folyamat követi. Már nem a veségetés, hanem a színpadra állítás, a szöveg rögzítése, jelenetek kiemelése és pontosítása a feladat. Ebben a szakaszban, amikor már úgy érzik, hogy tartanak valahol, és azt is érzik, hogy ők maguk már nagyon mélyen belesüllyedtek az előadásukba, megmutatják külső embereknek mindazt, ami elkészült. Ezt nagyon fontos szakasznak tartják, hiszen le tudják azt mérni, hogy a nézőknek mi fogható mindabból, amit ők mutatni szeretnének, és mi nem. A visszajelzések alapján tovább dolgoznak az előadáson.

A végeredmény az lehet, hogy születik egy előadás, ami nyomaiban mutatja csak Salinger Zabhegyezőjét, de érvényes. Lesz egy világ, amiben működik mindaz, amit ők közösen kitaláltak és megmutatnak. Persze olyan is előfordul, hogy a folyamatot nem előadás zárja, mert nem sikerül eljutniuk odáig, de többnyire megszületik a mű.

A gyerekek által készített és nekünk megmutatott jelenetek még az első lépcsőfokokat mutatták. De abban, amit láttunk megcsillant annak a lehetősége, hogy értékes és érdekes előadást fognak létrehozni tavaszra. És ami talán ennél még fontosabb: az a közvetlen, nyílt légkör, ami a gyerekek és vezetőjük körül, között volt a próbán. Beszélgettek, hevesen véleményt nyilvánítottak, gondolkodtak, fontos volt nekik, hogy hozzászóljanak, hogy részesek legyenek. Ebből volt érezhető és látható az, amiről a csoportvezető beszélt: születni fog egy előadás, fog születni egy előadás, és ez erről a csoportról fog szólni, és érvényes lesz. Már most látszik, hogy így lesz.

(Ledóné Dolmány Mária segítségével)

Tóth Adél

A demokrácia és a szabályok életjáték korhatár nélkül¹

Simon Mária²

Az európai gondolat legfontosabb eleme a demokrácia és a jó értelemben vett közéletiség, azaz a „citoyen” tudat. Ennek alakítását, fejlesztését természetesen már az oktatási intézményekben kell elkezdni,

¹ A dramatikus módszereket (is) alkalmazó tréningről szóló ismertetőt a Magyar Pedagógiai Társaságtól kaptuk. A kitekintés jegyében közöljük ezt a rövid írást – lévén éppen ez volt az ideai drámapedagógiai hétvége programjainak fő szervező elve, s erről számoltunk be lapunk 37-52. oldalán. Az alkalmazási terület szempontból újdonság, és nem pedig módszereiben.

² A szerző Street Law szupervizor.

ezért nagyon fontos, hogy a tanárok továbbképzésében is szerepeljen – az uniós dokumentumok megfogalmazása szerint – a demokratikus állampolgárságra nevelés. A 2005-ös évet az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága *a demokráciára nevelés európai évének* nyilvánította. A Magyar Pedagógiai Társaság ez évi Staféta táborában fontosnak tartottuk, hogy szó legyen erről.

A Magyar Pedagógiai Társaság több szempontból is gyűjtőhelye a magyar pedagógus-társadalomnak. A stafétát mindig átadja és átveszi valaki. Nemcsak generációk működnek együtt, hanem a pedagógia legkülönbözőbb területein dolgozók találják egymásra és megtalálják, ami összeköti őket. Idén a központi téma az értékelés volt. Ennek körüljárása során elkerülhetetlen volt szót ejteni az új érettségiről és az új követelményekről. Így kerülhetett sor arra, hogy egy kis bemutató órát tartsunk demokrácia- és jogtanításból.

1999 szeptembere óta működik Magyarországon a Street Law program, amely azt a magyar elnevezést kapta, hogy „A jogról közérthetően”. Alcíme: Az állampolgári és emberi jogok, valamint a részvételi demokrácia tanítása. A felnőttképzésbe is bekerült már ez a program. Egyrészt a pedagógus-továbbképzési programok között szerepel mint akkreditált téma, másrészt szociális munkások továbbképzésének akkreditált része, és roma fiatalok számára is igénybe vehető.

A Magyar Pedagógiai Társaság Staféta tábora is tulajdonképpen egyfajta felnőttképzési/továbbképzési, tanulási lehetőség, amely frissen tartja a pedagógusok tudását és képes új módszerekre felhívni a figyelmet. Ezt próbálta tenni az a 45 perces bemutató óra is, amely egy klasszikus Street Law órát kívánt megmutatni.

A szabályok világát jártuk körbe, mert ez a problémakör az óvodás, a kisiskolás, a középiskolás, az egyetemi hallgató életében egyaránt jelentős helyet foglal el, tehát feldolgozása a különböző generációkat tanítók számára egyaránt fontos.

Ennek a stúdiumnak az alapvető céljai a következők:

1. hogy megértessük: a szabályok szükségesek,
2. hogy világossá tegyük a különbséget jó és rossz szabály között,
3. hogy alkossunk magunk szabályokat,
4. hogy világossá tegyük a tiltó és pozitív szabályok jelentőségét és különbségét.

Gondolom, nyilvánvaló, hogy a szabályok és a demokrácia szoros kapcsolatban állnak egymással.

Az óra négy részből áll. Az első rész egyfajta alternatív gyakorlat, azaz egy játék, amelynek az utasítása egyetlen szó: „Játsszatok!” Majd néhány perc múlva újra utasítás jön, ami ellentmondásos és lényegében kivitelezhetetlen. Közben a szupervizor kritizálja a társaságot, méltatlankodik, minősít. A játék végén eldönti, hogy ki volt a győztes. A gyakorlat után a szupervizor megkérdezi a résztvevőket arról, hogyan érezték magukat mindezek alatt. (Az utasítás csak annyi volt, hogy „játsszatok!”)

A résztvevők megállapítják, hogy kellemetlen volt ez a helyzet, zavartak voltak, mert nem ismerték a szabályokat, nem is voltak szabályok. Aztán mondott szabályokat a szupervizor, de ezek következtelenek, érthetetlenek, egymásnak ellentmondóak voltak és túl bonyolultak. A játék így értelmét veszítette, az sem volt világos, hogy minek alapján nyert bárki.

Az óra második része abból áll, hogy a társaság kis csoportokra bomlik – nem tetszés szerint, hanem számolásos módszerrel, tehát nem összeszokott emberek dolgoznak együtt –, s mindegyik csoport eseteket kap, amelyekről véleményt kell alkotni, azaz megállapítani, hogy jó vagy rossz szabályokról van szó. Természetesen meg kell indokolni, hogy valamelyik szabály miért jó vagy rossz. A szupervizor a táblán vezeti a megoldásokat és ebből összeáll egy táblázat, amelyből kiderül, hogy mik a jó és rossz szabály jellemzői.

Miután ez a táblázat megszületett, át lehet térni az óra harmadik részére. A társaság újabb kisebb csoportokra bomlik, s szabályokat kell készíteni megadott közösségek számára. A szabályok száma is meghatározott: öt szabályt kell alkotni. Milióként számításba jöhet: diszkó, bank, magániskola, pláza stb. A csoportok szóvivőt választanak, aki képviseli a csoportot. Természetesen minden gyakorlat végén lehetőség van vitára.

Az utolsó gyakorlat szinte az óra összefoglalása. A feladat célja, hogy a szabályok gyakorlati alkalmazását mutassa be és éljék át a résztvevők, mit jelent „felelős jogalkotónak” lenni. Tehát szerepjátékról van szó – a feladat címe: „A parkba járművel behajtani tilos”.

Egy kis város önkormányzata kialakított egy parkot, ahonnan rendelettel kitiltotta az autósokat. Azonban több kérvény érkezett arra vonatkozóan, hogy tegyenek kivételt. Ezeket kell elbírálni. Minden esetet meg kell vizsgálni és állást foglalni a megengedhetőség vagy az elutasítás mellett. Itt is párban dolgoznak a résztvevők. A párok a képviselői testület egy-egy csoportjárt képezik. Például: Nyugdijasok Szövetsége, Veteránok Szövetsége, Levegőért Csoport, Nagycsaládosok, Kerékpárosok Szövetsége stb.

Ez a gyakorlat igen jelentősen alakítja a vitakultúrát, példát mutat a véleménykülönbségek iránti toleranciára és megmutatja egy demokratikus testület működését is. Világossá teszi, hogy a kompromisszumok milyen jelentősek a demokráciában. A gyakorlat végén mindig meg kell kérdezni a résztvevőket arról, hogyan érezték magukat felelős döntéshozóként, azaz jogalkotóként.

A szabály-óra igen sokoldalú fejlesztéseket nyújt. Fejleszti a vitakészséget, fejleszti a kritikai gondolkodást, felhívja a figyelmet a szabálykövető magatartásra. A résztvevők csoportmunkába, szerepjátékba kerülnek. Játsszanak, ami minden korosztály számára nélkülözhetetlen.

„Drámapedagógia-történet”

Trencsényi László rovata

Az élőkép – tradíció a XIX. század végéről

Mikszáth Kálmán pontos krónikása volt a felemás századvégi modernizáció történéseinek. A nagy tablókban megrajzolt megannyi finom részletből ezúttal az „élőkép” (kicsit sznob franciás eleganciával: tableau vivante) hagyományait idézzük fel. A konkrét példa *A Noszty fiú esete Tóth Marival* című regényből való. Sajátos improvizációs játék volt ez. Mintául egy közismert történetet megörökítő közismert festmény szolgált. A főispáni udvarház körül legyeskedő asszonyságok válogatták ki a jelenetet, s a jelenetben szerephez jutó személyiségeket. Nagy felkészülést jelentett a képhez hív öltözék előállítása. A társasági eseménynek is jelentős próbák voltaképpen a képi látvány (mint tudjuk: a korszak kedvelte a cselekményes festményeket) rekonstrukcióját szolgálták.

A modernizáció világában új elem lehetett – fényes „csattanó” –, hogy a technikai újdonság, a fényképfelvétel gazdagította, örökítette meg a néma jelenetet.

A szövegösszefüggésből az is kitűnik, hogy az előkelő szereplők, a „társaság” öntevékeny dramatikusszórakozása egyben jótékonyági akció is volt, a bevételből támogatást adtak a rászorulóknak.

Az „élőkép”, képi élmény és kompozíció rekonstrukciója eleven játékosokkal mára a drámapedagógia egyik gyakorló etűdje lett.

Idézzük Mikszáthot!

Egy erdélyi fejedelemről, a jámbor Apafi Mihályról maradt fenn a mese, hogy a fejedelemséget egy órára átengedte a feleségének, Bornemissza Annának. Hogy mit csinált ez egyetlen óra alatt, nem jegyezte fel a krónika. Tehát nem tudjuk. Bizonyára ő maga sem tudta. Mert hisz bizonyosan valami egyebet szándékozott csinálni, mint a nadrágban járó fejedelmek. Pedig éppen azt csinált, amit ők. Adókat. De sokkal nagyobbakat, mint ők. Az egyórai uralmat ugyanis lefestette egy jó piktor. A szép kép elterjedt a magyar házaknál, és most, mikor már a fejedelemasszony kétszáz év óta porlad sírjában, mégis keményen adóztatja nemcsak Erdélyt, hanem a szomszéd nagy Magyarországot is (amely nem volt az övé addig az egy óráig sem), mert általános divat lett az egyórai uralmát személyesíteni élőképekben, s a közönség tódult és fizetett - míg a tableau vivant-okat ki nem szorították más divatok. {...} A választás itt is a népszerű „egyórai uralom”-ra esett. Kijelöltettek az alkalmas személyek, amennyire lehetett, az előkelő világból, kivételt csak az egy Tóth Mari képezett, aki egy fiatal palotahölgyet fog ábrázolni. {...}

– Mindössze egy-két értekezlet lesz a toaettek dolgában (magyarazza az egyik szereplőt – ti. Tóth Marit – beszerző asszonyság – T. L.), majd egy-két próba, ha a kosztümök elkészülnek {...}

Lázás készülődések folytak, szabók, frájjok, masamódok éjjel-nappal varrták a piperét és jelmezt. Sok babrálás van az ilyeneken. Csak decemberben jutottak annyira, tanácskozások, értekezletek, kanapé-processzusok után, hogy végre huszadikára kitűzheték a főpróbát, mely már kosztümökben, esti világtáznál történik meg. Erre már néhány műértő vendéget is meg lehet hívni a főispánné szalonjába. {...}

A megyeház udvara tele volt hintókkal, az ablakok kivilágítva véges-végig. Nyilván mind összejöttek már a szereplők, és öltözködnek. Néhány meghívott vendég a főispán szobáiban kártyázott, ezeknek csak akkor szabad belépni a nagy szalonba, ha a jelenet már fel lesz állítva, hogy teljes legyen az illúzió. Sokáig tartott, míg eligazodtak, de meg kell adni, sikerült. Kopereczky legalább el volt ragadtatva, kezében tartván a festményt, s összehasonlítva az elébe táruló élőképpel, a feleségéhez szaladt, s egy csókot nyomott a szájára. „Pecsét, a másolat hitelül”, mondá s ezzel konstatálva volt a siker. {...} Homlódyné, aki az udvarmesternőt ábrázolta, stílszerű zsörtölődéssel fordult feléjük: